

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยมีอัตราการเพิ่มพลเมืองถึงร้อยละ 2.22 ต่อปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ คณะทำงานการคาดประมาณจำนวนประชากร 2524:7) แต่ในขณะที่ประชาชนกลับยากจนลง ขาดความรู้หลักวิชาที่จะนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ไม่สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม สาเหตุหนึ่งก็คือ ขาดแหล่งที่จะให้ข่าวสารข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้ ขาดความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นต้น ประชาชนชาวชนบทจำนวนมากจึงได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพฯ เป็นต้น อันก่อให้เกิดการแย่งงานกันทำ เกิดปัญหาสภาวะการขาดแคลนที่อยู่อาศัย เกิดชุมชนแออัดหรือที่เราเรียกว่า สลัม ขึ้นถึง 524 แห่ง (กรุงเทพมหานครและการเคหะแห่งชาติ 2528: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

การจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ รัฐบาลจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนนับตั้งแต่เรื่องถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของตนเอง จนกระทั่งถึงวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น อันรวมไปถึงการให้ความรู้ ความเข้าใจในด้านวิทยาศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมด้วย ซึ่งก็คือการให้การศึกษานั้นเอง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ว่า

การศึกษา เป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำได้โดยสะดวก รวดเร็ว ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว (กรมการศึกษาออกโรงเรียน 2527 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ปัจจุบัน การศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศไทยยังขาดความยืดหยุ่นคล่องตัว ไม่สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมได้ มีการจำกัดขอบเขตการเรียนรู้ จำกัดจำนวนผู้เรียน และจำกัดอายุ ตลอดทั้งค่าใช้จ่ายสูง ทำให้ไม่สามารถจัดบริการให้ทั่วถึงได้ อันก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาขึ้น ประชาชน

จำนวนมากต้องตัดสินใจ ดำรงชีวิตในทางที่ผิดทำนองคลองธรรม ขาดความสำนึกและความเชื่อมั่นในตนเอง การศึกษานอกระบบจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษาของประเทศ แต่ในปัจจุบัน รูปแบบของการจัดการศึกษานอกระบบพัฒนาขึ้นโดยจัดให้มีหลักสูตรและชั้นเรียน พร้อมทั้งประเมินผล เหล่านี้ เป็นการสร้างกฎเกณฑ์จนคล้ายกับการศึกษาในระบบเข้าไปทุกที (ก่อง สวัสดิทานิช 2529 : 10) อันจะทำให้การศึกษานอกระบบเกิดความไม่คล่องตัวขึ้น ดังนั้น การจัดรูปแบบการให้การศึกษาอกระบบเพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น มีความยืดหยุ่นคล่องตัวตามลักษณะของการศึกษานอกระบบ จึงควรมีการจัดรูปแบบให้การศึกษามากมาย รูปแบบ และที่สำคัญรูปแบบหนึ่ง ก็คือ การจัดนิทรรศน์การศึกษา

นิทรรศน์ประเภทต่างๆ นั้น เป็นเสมือนสถานศึกษาเปิดเฉพาะวิชา ที่จัดกิจกรรม และเรื่องราวที่น่าสนใจ น่ารู้ น่าศึกษา ไว้ให้ผู้สนใจทั้งหลาย ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามใจปรารถนา ลักษณะของนิทรรศน์นั้นต้องจัดว่าเป็นสถานการศึกษาที่เปิดโอกาสอันเท่าเทียมกันอย่างยิ่งให้แก่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ตลอดชีวิต โดยอิสระ (นิเชต สุนทรพิทักษ์ 2522 : 16)

คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยสภาการนิทรรศน์ระหว่างชาติ (2528:2 - 3) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของนิทรรศน์ ดังนี้

1. เป็นสถาบัน ซึ่งอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมทุกประการของชาติไว้ ไม่ให้เสื่อมสูญและจัดแสดงให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้
2. เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารได้ทุกสาขาของศิลปวิทยา เช่น โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ชีวพันธุวิทยา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ เป็นต้น แหล่งข้อมูลข่าวสารเช่นนี้ สามารถบริการการศึกษาแก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง
3. เป็นแหล่งของการศึกษานอกระบบสำหรับผู้ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียน และเป็นแหล่งที่สามารถจัดสื่อการเรียนที่มีคุณภาพ เพื่อสนองความต้องการของสถานศึกษา หรือนักเรียน นักศึกษา ได้เข้ามาใช้สื่อเหล่านั้นอย่างทัดเทียมกัน ทั้งยังสามารถ จัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรมวิทยาศาสตร์นอกระบบโรงเรียน กิจกรรมค่ายทางวิชาการ เพื่อฝึกฝนความมีวินัย ความสามัคคี ความรักสภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากร และการรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุล เป็นต้น
4. สามารถจัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชนทุกเพศทุกวัย ได้อย่างเหมาะสมโดยจัดสื่อการเรียนรู้น่าสนใจ และเกิดความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ จัดสวน

และสภาพสิ่งแวดล้อมให้สวยงามร่มรื่น และให้บริการเพื่อการพักผ่อนตามธรรมชาติเช่นเดียวกับสวนสาธารณะทั่วไป

5. สามารถจัดให้เป็นแหล่งส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างวัฒนธรรมให้เข้ามาชื่นชมกับมรดกวัฒนธรรม และทรัพยากรของประเทศไทยไม่น้อยไปกว่าสถานเริงรมย์ต่างๆ ซึ่งภาคเอกชนได้จัด เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวอยู่แล้วนั้น

ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ จึงมีคุณสมบัติอย่างยิ่งต่อการศึกษาอบรม โดยเฉพาะการจัดพิพิธภัณฑ์การศึกษานั้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - พ.ศ.2534) ที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีแหล่งการศึกษาต่อเนื่อง และมีความเสมอภาคทางการศึกษา การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ที่จะให้บริการความรู้อย่างเป็นระบบและทั่วถึง ได้อย่างอิสระ

ตามแผนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ของศูนย์บริรักษ์เพื่อการศึกษา (พ.ศ.2529) ได้กำหนดให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นในปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ.2534 จำนวน 20 แห่ง โดยจัดทำร่วมกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดและภาค อันจะต้องใช้งบประมาณตามแผนแปลี่ยนห้าแสนบาท และศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดและภาคจะต้องจัดเตรียมงบประมาณในการจัดตั้งอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งยังไม่อาจประเมินตัวเลขได้ชัดเจน และเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าการขยายตัวของงบประมาณ นับตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับ กรม กอง นั้น มีไม่มากนัก งบประมาณจึงเป็นอุปสรรคขัดขวางที่สำคัญ ไม่เพียงแต่งบประมาณเท่านั้นที่เป็นอุปสรรค รูปแบบของพิพิธภัณฑ์ที่จะจัดขึ้นมานั้น ก็ยังคงเป็นสิ่งที่จะต้องค้นคว้าหารูปแบบการจัดที่เอื้อประโยชน์ให้ได้ตามความต้องการของประเทศ คือ การที่จะให้มีส่วนช่วยในการให้ความคิด ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกเชื่อมั่นที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างถูกต้อง ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีรูปแบบอย่างไร เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้าให้รวดเร็วที่สุด เพื่อจะได้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สมบูรณ์ด้วยเนื้อหาสาระรูปแบบ ลักษณะการจัดกิจกรรมและวิธีบริหาร ตลอดจนทั้งกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นไปได้จริง สอดคล้องและเป็นแหล่งการศึกษาของของประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การหารูปแบบนิทรรศน์ท้องถิ่น สรุปลงจากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างประชากร ในด้านความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดตั้งนิทรรศน์ การจัดนิทรรศการ และกิจกรรมของนิทรรศน์หรือศูนย์วัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหาร นักวิชาการ ภัณฑารักษ์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในนิทรรศน์ ศูนย์วัฒนธรรม และศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน สถาปนิก มณฑลนगर ที่เคยศึกษาหรือออกแบบนิทรรศน์ ผู้อำนวยการทางวิทยาศาสตร์หรือศิลปวัฒนธรรม และประชาชนที่เข้ามาเข้าชมนิทรรศน์หรือศูนย์วัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

นิทรรศน์ท้องถิ่น เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาแบบเปิด ที่เป็นศูนย์ข่าวสารข้อมูลทางวิชาการ ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ผลงานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย อุดรธานี และอุบลราชธานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการจัดตั้งนิทรรศน์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ เพื่อจัดทำนิทรรศน์ท้องถิ่นทั่วประเทศ
3. เป็นแนวทางแก่จังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการใช้นิทรรศน์ท้องถิ่น เป็นแหล่งส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศ